

# Numismatiikka on tärkeä aputiede

■ Jani Oravisjärvi

Numismatiikka eli rahatiede luokitellaan rahoja ja mitaleita koskevaksi historian aputieteeksi. Arkieleessä numismatiikaksi lasketaan myös rahojen kerääminen ilman tutkimuksellisia päämääriä. Rahojen kerääminen on hyvin suosittu ja elinvoimainen sosiaalinen vapaa-ajan harrastus niin Suomessa kuin muualla maailmassa. Valtaosa kotimaisista keräilijöistä ei kuitenkaan ole kiinnostunut numismatiikan tieteellisestä puolesta, vaan heille numismatiikka on lähinnä rahojen vaihto-, osto- ja myyntitoimintaa. Kaupallisilla keräilymarkkinoilla liikkeekin vuosittain merkittävät rahamäärät.

Tiedekentällä numismatiikalla ei ole yhtä vahvaa asemaa Suomessa. Itsenäisenä tieteenalana se on hyvin marginaalinen eivätkä keräilymarkkinoilla liikkuvat suuret rahasummat heijastu juuri millään tavalla tutkimusrahoitukseen. Myöskään yksityiset rahastot tai säätiöt eivät ole kokeneet omakseen tukea marginaalista tieteenalaa kiristyneessä apurahakilpailussa, vaan taloudellinen tuki tutkimukseen on tullut poikkeuksetta hakijaa lähellä olevilta tahoilta, jotka asiaan perehtyneenä hahmottavat numismaattisen tutkimuksen tärkeyden. Etenkin vuonna 1914 perustetun Suomen Numismaattisen Yhdistyksen rooli on kasvanut hyvin keskeiseksi numismaattisen tutkimuksen taloudellisena tukijana ja julkaisuväylänä.

Kotimaisten arkeologien keskuudessa numismatiikka mielletään usein pitkälle erikoistuneeksi ja vaikeasti hallittavaksi tieteenalaksi (esim. Hiekkanen 2002, 57). Tästä johtuen Suomessa yliopistotason numismaattinen tutkimus on ollut vähäistä verrattaessa useimpiin muihin länsimaihin. Viimeisen 60 vuoden aikana Suomessa on valmistunut yhteensä vain neljä numismatiikan tutkimusalaan kuuluvaa väitöskirjaa: Patrick Bruunin *The Constantinian Coinage of Arelate* (1953), Raimo Vänskän *Kan-*

*san käsissä ja kätköissä* (1998), Tuukka Talvion *Coins and coin finds in Finland AD 800–1200* (2002) ja tuoreimpana Kenneth Lönnqvistin väitöskirja *New Perspectives on the Roman Coinage on the Eastern Limes in the Late Republican and Roman Imperial Period* (2008). Kuriositeettina voidaan mainita, että Suomen merkittävien keskiajan rahoihin erikoistunut numismaatikko, filosofian lisensiaatti Pekka Sarvas ei koskaan väitellyt ja julkaissut väitöskirjaansa, vaikka toimikin maineensa ansiosta ulkomailla pariin otteeseen vastaväittäjänä.

Tällä hetkellä yhdelläkään Suomessa numismatiikan parissa päätoimisesti työskentelevällä henkilöllä ei ole tohtorintutkintoa. Kuluvan vuoden lopulla eläkkeelle jäävä dosentti Tuukka Talviokin työskentelee parhaillaan muissa tehtävissä Kansallismuseossa. Tämä on hälyyttävää, sillä numismatiikka on yhä yksi tärkeimmistä arkeologian aputieteistä. Esimerkiksi Suomen vanhimman kirkkorakennuksen arkeologisilla kaivauksilla Kaarinan Ravattulan Ristimäellä rahalöydöillä on ollut yhtä keskeinen rooli rakennuksen ajoittamisessa kuin luonnontieteellisillä ajoitusmenetelmillä. Ammattilaiselta rahojen tunnistaminen vie vain lyhyen hetken, jonka lisäksi rahat ovat usein ainoa tarkasti ajoitettavissa<sup>1</sup> oleva esineryhmä.

Suomessa numismattisen tutkimuksen niukuus on selitettävissä numismaattisen koulutuksen täydellisellä puuttumisella ja virkojen vähyydellä. Suomi onkin jäänyt jälkeen numismaattisessa tutkimuksessa esimerkiksi Ruotsista, sillä Tukholman yliopistossa numismatiikalla on oma vuonna 1974 perustettu professuuri ja tutkimusinstituutti, joiden ansiosta numis-

1 Lyhyen aikaa hallinneiden roomalaisten vallanantajien ja keisareiden rahat voidaan ajoittaa hyvinkin tarkasti puhumattakaan seteleistä, jotka voidaan toisinaan ajoittaa jopa vuorokauden tarkkuudella.

mattiikkaa voi opiskella ohjatusti aina tohtoriksi saakka. Tämä heijastuu Ruotsissa muun muassa siten, että rahoja osataan hyödyntää historianantutkimuksessa muussakin kuin vain oppi- ja tietokirjojen kuvituksessa.

Suomalaisten ammattinumismaatikoiden vähyyden seurauksena harrastajilla on yhä tärkeämpi rooli niin tutkimus- kuin tukijapuolella. Esimerkiksi Luonnontieteellisen keskusmuseon yli-intendentti, professori Jyrki Muona on paitsi tunnettu hyönteistieteilijä, myös yksi maailman johtavia vuonna 69 kolme kuukautta Roomaa hallinneen keisari Othon rahanlyönnin asiantuntijoita. Tutkijan roolin ohella Muona on edesauttanut merkittävästi numismaattista tutkimusta antamalla ulkomaisten tutkijoiden analysoitavaksi kokoelmaansa kuuluvia rahoja, joita ei ole ollut mistään muualta saatavissa tutkimuskäyttöön, ei edes maailman tärkeimpien numismaattisten museoiden kokoelmista<sup>2</sup>.

Positiivisena suuntauksena on myös nähtävä, että numismatiikkaan erikoistumattomat arkeologit ovat lähestyneet rahoja uusista näkökulmista, jotka ovat perinteiselle numismaattiselle tutkimukselle vieraampia (esim. Herva 2012). Tämän ohella reilun kymmenen vuoden sisällä on valmistunut yhteensä neljä numismaattista pro gradu -tutkielmaa<sup>3</sup>. Nämä tekijät osoittavat, ettei numismatiikan tärkeys ole vähentynyt arkeologian ja muun historian tutkimuksen muuttuessa yhä moni- ja poikkitieteellisempään suuntaan, vaan numismatiikalla on yhä merkittävä rooli uuden tiedon tuottajana.

Viimeisen viiden vuoden aikana suuren suosion saavuttanut metallinilmaisinharrastus pääsi yllättämään niin museoviranomaiset kuin tutkijatkin. Metallinilmaisinharrastajien ansioista historiaa kirjoitetaan paikoitellen kokonaan

- 2 Kevin Butcher ja Matthew Ponting, *The Metallurgy of Roman Silver Coinage From the Reform of Nero to the Reform of Trajan* (Cambridge, 2015).
- 3 Kirsi Jylkkä, *Kruunun pajasta Kemin maahan – Keminmaan Valmarinniemen rahalöydöt* (Oulu, 2004); Frida Ehrsten, *Mynten under golvet – en numismatisk-arkeologisk studie om kyrkfynd i Finland* (Helsinki, 2012); Anu Kinnunen, *Turun kaupungin keskiaikaiset rahalöydöt* (Turku, 2013); Eeva Johnsson: *Åbomynt i nordiska fynd samt en analys av myntningen i Åbo under Karl Knuts-son Bonde – en numismatisk studie* (Helsinki, 2014).

uusiksi. Löytöjen suuri lukumäärä yhdistettynä viranomaisten rajallisiin resursseihin on kuitenkin johtanut siihen, että löydöt kuormittavat merkittävästi viranomaisten työtaakkaa, koska rahalöydöt ovat yleisin muinaismuistolainainen löytöryhmä. Viranomaisten työ ei rajoitu pelkästään esineen tunnistamiseen, luettelointiin ja löytäjän kanssa neuvottelemiseen, vaan voi vaatia myös hyvinkin syrjäisessä paikassa olevan löytöpaikan tarkastamisen (Immonen ja Kinnunen 2014: 109–110). Samaan aikaan suunnitella on kuitenkin sekä Suomen Kansallismuseon rahakammion johtajan viran lakkauttaminen osana Museoviraston sisäistä organisaatiomuutosta ja säästöohjelmaa että rahakammion näyttelyiden lopettaminen osana perusnäyttelyiden uudistamista.

Edellä mainitut muutokset eivät ainakaan paranna pienen tieteenalan toimintaedellytyksiä. Niiden lopullinen vaikutus jää nähtäväksi. Rahat ovat todennäköisesti maailman historian informatiivisin esineryhmä. Ne kertovat kultaan, hopeaan ja kupariin ikuistettuna yhteiskunnasta, kaupankäynnistä, verotuksesta, taloudesta, logistiikasta, arvoista, ihanteista, propagandasta, uskonnosta, taiteesta, tekniikasta, hallinnosta, sodasta, vallasta, vauraudesta, köyhyydestä ja epäonnistumisesta. Huolestuneena voimme odottaa, onko kotimaisen numismatiikan tärkeimmät kysymykset tulevaisuudessa: mikä raha tämä on, minkä arvoinen se on ja kuinka monta kananmunaa sillä sai aikoinaan ostettua?

## Kirjallisuus

- Herva ym. Engaging with money in a northern periphery of early modern Europe, *Journal Of Social Archaeology*. 2012, s. 287–309.
- Hiekkanen, Markus. Raha Suomessa rautakauden lopulla. *Tieteessä tapahtuu* 6/2002, s. 57–60.
- Immonen, Visa ja Kinnunen, Joonas. Metallinilmaisinharrastajat ja kulttuuriperintö – kärjistyksiä yleiskuvaan. *Kotiseutu* 2014, s. 106–113.

**Kirjoittaja on numismatiikkaan erikoistunut arkeologian tohtorikoulutettava Turun yliopistosta.**